

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 7 (1988)

Cumhur Odabasioglu, Trabzon 1869-1933 Yillari Yasantisi

Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου

doi: [10.12681/deltiokms.198](https://doi.org/10.12681/deltiokms.198)

Copyright © 2015, Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ζαχαριάδου Ε. Α. (1988). Cumhur Odabasioglu, Trabzon 1869-1933 Yillari Yasantisi. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 7, 322-324. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.198>

τά προσόντα για να θεωρείται προεστώς (ayan). Ός προεστώς έπαιρνε μέρος σε καταγραφή του πληθυσμού και συγκέντρωνε φόρους για να βοηθήσει τον καδή. Για όλα τα παραπάνω ζητήματα βλ. Inalcik, *Military and Fiscal Transformation*, σσ. 314-337. Από τον ΙΖ' αιώνα ή μίσθωση των φόρων και ή συγκέντρωση του κατ' άποκοπήν φόρου άρχισε να ανατίθεται από τον σουλτάνο και σε χριστιανικές κοινότητες. Είναι λοιπόν πολύ πιθανό οι διάφοροι δραγομάνοι τής Κύπρου ή ή 'Αρχιεπισκοπή να μίσθωναν τους φόρους. Όστόσο και οι δραγομάνοι και ό άρχιεπίσκοπος όφειλαν να συμμετέχουν στην εισπραξη του φόρου και όταν ακόμα δέν τόν είχαν μισθώσει.

Με τα δεδομένα αυτά μπορούμε τώρα να ξαναγυρίσουμε στα έγγραφα. Πληροφορούμαστε ότι εξαιτίας του πολέμου τής Αιγύπτου επιβλήθηκε έκτακτος φόρος στην Κύπρο, προφανώς imdad-i seferiyye, τόν όποιο κατέβαλε ό ίδιος ό δραγομάνος (σσ. 29-30, 42-43). Τό γεγονός έχει προηγούμενα, γιατί πολλοί προύχοντες κατέβαλλαν από τό προσωπικό τους ταμείο φόρους και εισέπρατταν κατόπι τα χρήματα από τό λαό, πρds τόν όποιο είχαν, υποτίθεται, κάνει ένα δάνειο (Inalcik, όπου παραπάνω, σ. 316). Έπειδή ό muhassil ενεργούσε αυθαίρετα, οι άλλοι παράγοντες, οι επιφορτισμένοι με τή φορολογία, έκαναν αναφορά στον σουλτάνο (σσ. 34-38, 45-47). Η δράση του Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου κατά τα τελευταία έτη τής ζωής του γίνεται σαφέστερα γνωστή.

ΕΛΙΣΑΒΕΤ Α. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ

Cumhur Odabaşiođlu, *Trabzon 1869-1933 Yılları Yaşantısı*, "Αγκυρα, χωρίς χρονολογία.

Τό βιβλίο αυτό προσφέρει πλουσιότατο υλικό σχετικά με τή νεότερη ιστορία τής Τραπεζούντας, τό όποιο όμως δέν μπορεί να αξιοποιηθεί για δύο λόγους. Ό πρώτος και κύριος είναι ότι τό βιβλίο έχει συνταχθεί χωρίς να τηρηθούν οι άρχες που έχει γενικά καθιερωθεί να εφαρμόζονται σε τέτοια μελετήματα. Π.χ. στη βιβλιογραφία που παραθέτει ό συγγραφέας (σσ. 175-178) περιλαμβάνονται διάφορα δημοσιεύματα σχετικά με τήν Τραπεζούντα και τήν περιοχή της γραμμένα από έπαρχιακούς λογίους. Σπανίως όμως αναφέρεται ό χρόνος και ό τόπος, όπου εκδόθηκαν, και ό αναγνώστης δέν μαθαίνει αν πρόκειται για παλιό ή πρόσφατο μελέτημα. Ό δεύτερος λόγος, για τόν όποιο τό βιβλίο μειονεκτεί, είναι ότι ό συγγραφέας, κατά τις ιστορικές άνασκοπήσεις του, παίρνει πολύ λίγο υπόψη του τόν ελληνικό πληθυσμό τής Τραπεζούντας, που ως τό 1922 ήταν δραστήριος και αρκετά άνθηρός.

"Όπως πληροφορούμαστε στη σελ. 24, ό συγγραφέας, μετά από μερικές εισαγωγικές πληροφορίες, άρχίζει τό πόνημά του από τό έτος 1869, επειδή τότε για πρώτη φορά, ύστερα από κυβερνητική άπόφαση, άρχισαν να δημοσιεύονται οι έπετηρίδες των διαφόρων νομών τής Όθωμανικής αυτοκρατο-

ρίας, δηλαδή οι *Vilayet Salnameleri*, οι οποίες παρείχαν πληροφορίες σχετικά με τις διάφορες περιοχές. Από τις ἐπετηρίδες αυτές, πού είναι δυσεύρετες, και μάλιστα στην Ἑλλάδα, ὁ συγγραφέας ἀντλεῖ και παραθέτει διάφορα στοιχεῖα, δυστυχῶς ὅμως πάντοτε με κάποια ἀοριστολογία. Στὴν ἐπετηρίδα τοῦ 1869 ἀναγράφεται ὁ πληθυσμὸς τῆς Τραπεζούντας και τῆς περιοχῆς τῆς, πού ἀνερχόταν σὲ 104.306 κατοίκους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ 84.260 ἦσαν Μουσουλμάνοι, οἱ 15.141 Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι, οἱ 4.518 Ἀρμένηδες και οἱ 397 Καθολικοὶ (σ. 26). Στὶς ἐπετηρίδες τῶν ἐτῶν 1876 και 1877 ἀναγράφονται οἱ 37 συνοικίες τῆς Τραπεζούντας, ἀπὸ τὶς ὁποῖες διατηροῦσαν τὸ ἑλληνικὸ τοῦς ὄνομα οἱ ἀκόλουθες: Ἅγιος Βασίλειος, Ἅγία Σοφία, Ἅγιος Φίλιππος, Ἐξωτικά, Φάρος, Κινδυνάρη (σσ. 40-41).

Παρὰ τὴν ἔλλειψη συστηματικότητας, παρουσιάζουν σημαντικὸ ἐνδιαφέρον τὰ στοιχεῖα τὰ σχετικά με τὴν κίνηση τοῦ λιμανιοῦ τῆς Τραπεζούντας καθὼς και τοῦ μικρότερου λιμανιοῦ τοῦ Ριζαίου, στὰ ὁποῖα κατέπλεαν πλοῖα ἀπὸ τὰ γειτονικὰ λιμάνια τοῦ Βατοῦμ και τοῦ Σοχοῦμ, ἀπὸ τὴ λοιπὴ Ρωσικὴ ἐπικράτεια και ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Σημειώνουμε και τὴν παρουσία τῶν πλοίων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὑπάρχουν μερικοὶ πρόχειροὶ πίνακες με τοὺς ἀριθμοὺς τῶν πλοίων, τὴ χωρητικότητά τους σὲ τόνους και τὰ ἐμπορεύματα πού εἰσήγαν και ἐξῆγαν. Γίνεται ἰδιαίτερη μνεῖα τῶν ἐμπορευμάτων πού ἔφταναν στὴν Τραπεζούνα ἀπὸ τὴν Περσία γιὰ νὰ διοχετευθοῦν στὴν Εὐρώπη (σσ. 52-53, 70-71, 84).

Ὁ συγγραφέας παραθέτει διάφορους καταλόγους με τὰ ὄνόματα μελῶν κοινοτικῶν συμβουλίων, δημοσίων ὀργανισμῶν, διοικητικῶν συμβουλίων Τραπεζῶν κτλ., στὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν διάφορα ἑλληνικὰ ὄνόματα. Θεώρησα χρήσιμο νὰ ἐπιστημάνω ἐδῶ τὰ κυριότερα, μολονότι ἔχω κάποτε ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν ἀκρίβεια με τὴν ὁποῖα ἔχουν ἀντιγραφεῖ ἀπὸ τὶς ἐπετηρίδες. Ἐπίσης, προηγουμένως θυμίζω ὅτι ἡ χρονικὴ περίοδος με τὴν ὁποῖα ἀσχολεῖται ὁ συγγραφέας συμπίπτει σημαντικὰ με τὴν ἐποχὴ τῶν λεγομένων μεταρρυθμίσεων, ὁπότε τὸ ὀθωμανικὸ κράτος, στὴν προσπάθειά του νὰ ἐκσυγχρονισθεῖ, εἶχε ἰδρύσει διάφορα γραφεῖα δημοσίων ὑπηρεσιῶν στίς ἐπαρχίες, στὰ ὁποῖα συμμετεῖχαν και μὴ Μουσουλμάνοι ὑπῆκοοι του σουλτάνου. Τέλος θυμίζω πῶς ὡς τὰ χρόνια τοῦ Ἄτατούρκ οἱ Τούρκοι δὲν χρησιμοποιοῦσαν ἐπίθετα και γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὀρισμένοι ἀναφέρονται ἀπλῶς με τὸ βαπτιστικὸ τους.

Στὸ κοινοτικὸ συμβούλιο τῆς Τραπεζούντας ἀρχικὰ συμμετεῖχε μόνον ἕνας Ἕλληνας, ὁ Πανίκος Πουλουρόγλου (ἀπὸ τὸ 1869 ὡς τὸ 1872). Ἀργότερα παρουσιάζονται οἱ Τζενασεδόγλου Νικολῆς (185-76), Τουρκόγλου Θωμᾶς (1875-78), Κακούλόγλου Γιώργης (1878), Κακούλόγλου Πανίκος (1879), Φίλιππος (1879), γιαιτρός Ἀντωνάκης (1876), γιαιτρός Γιώργης (1878), Μπαρκινόγλου Σίμων (1881), Λαζαράκης (1888), Φιντόπουλος Τοτὸς (1892-93), Τερζιγιανόγλου Βασιλάκης (1898-1904), Κογκολίδης Πέτρος και Φωστηρόπουλος Γιώργος (1900), Ἀγρίδης Γιώργης (1900-04). Στὸ κοινοτικὸ

συμβούλιο τοῦ Ὄφι συμμετείχαν με ἑλληνικά ὀνόματα οἱ Τζεβαχιδίδης καὶ Κωνσταντῖνος (1869, 1870), Βασίλης (1876), Λάζαρος (1878-93). Στὸ κοινοτικό συμβούλιο τῶν Σουρμένων, ποῦ ἰδρύθηκε ἀργότερα, συμμετείχαν οἱ Βασίλης (1877-79), Ἀλιτουρανόγλου Χρῖστος (1892-1893), Πέτρος (1898). Στὸ κοινοτικό συμβούλιο τοῦ Ακσεαδ (Πλάτανα) συμμετείχαν οἱ Ἀντώνογλου Γιώργης καὶ ἕνας ἄλλος Γιώργιος (1892-93), Ἰωακείμογλου Πάντζος (1900), Κεσίσογλου Εὐκλείδης (1900-02), Κυργιανόγλου Γιάνκος (1900-02), Ἀντώνογλου Μιχαήλ (1901-03), γιατρὸς Βαρωνάκης (1904).

Στὴν ἐπιτροπὴ τοῦ νομαρχιακοῦ τυπογραφείου, ποῦ ἰδρύθηκε τὸ 1851, συμμετεῖχε κάποιος Παναγιώτης (1870-78) καὶ στὸ νομαρχιακὸ σφρονοιστήριο ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος Μιχαήλ (1872).

Στὸ μεικτὸ ἐμπορικό δικαστήριο συμμετεῖχε ὁ Βασιλάκης (1870-74) καὶ κατόπιν ὁ Γιώργος Γαβανίδης (1875-88). Στὸ ἐμπορικό, γεωργικό καὶ βιοτεχνικό συμβούλιο, ποῦ ἰδρύθηκε τὸ 1876 (βλ. στίς σσ. 43-49 τὸ καταστατικό του), ὑπηρετήσαν οἱ Ἐφραιμίδης Πάντζος (1892-95), Φωστηρόπουλος Γιώργιος (1900), Τερζιγιανόγλου Βασίλης (1900), Ἀϊνεμπτόγλου ἢ Ἀντώνογλου ἢ Ἀϊνακόγλου Ἰορδανάκης (1900-01), Χριστόπουλος Γιωργάκης (1901-02), Μεταξᾶς Χρῖστος (1902-04), Βελισαρίδης Θεμιστοκλῆς (1903-04), Καλπακτζῆς Γιώργης (1903-04). Στὸ ἀντίστοιχο συμβούλιο τοῦ Ακσεαδ ὑπηρετήσε ὁ Σιμονόγλου Γιάννης (1892-93, 1898-1904) καὶ τοῦ Ὄφι ὁ Κεσίσογλου Λάζαρος (1898), ὁ Βασίλογλου Γιάννης (1901) καὶ ὁ Δημήτρης (1902).

Ἑλληνικά ὀνόματα ἀπαντοῦν καὶ στὸν κόσμον τῶν ἐπιχειρήσεων. Σὲ μιὰ ἀνώνυμη ἐμπορικὴ ἐταιρεία ποῦ ἰδρύθηκε τὸ 1869, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ποῦ ἀποτελοῦσαν τὴν πλειοψηφία, καὶ τοὺς Ἀρμένηδες, συμμετείχαν οἱ Θεμιστοκλῆς, Πουλουρόγλου Πανίκος, Σαρκατζιόγλου Νικόλας, Ζαρφίδης καὶ ἀργότερα οἱ Πουλουρόγλου Νικόλαος καὶ Ἀγρίδης Πανίκος. Στὸ διοικητικό συμβούλιο τῆς νεοἰδρυμένης Γεωργικῆς Τράπεζας συμμετείχαν τὸ 1893 ὁ Τοτὸς Φιντόπουλος καὶ ὁ Ἐφραιμίδης Πάντζος. Στὸ παράρτημα τῆς Ὄθωμανικῆς Τράπεζας τῆς Τραπεζούντας συμμετείχαν στὴ διοίκηση οἱ Στανόπουλος Κωνσταντῖνος (1893-1901), Ἀβραάμ καὶ Κωνσταντῖνος Ἀρταλάρης (1901-04), Χρῖστος Τουλάδης, Σ. Ρούλης, Χρῖστος Δαλίδης (1904).

ΕΛΙΣΑΒΕΤ Α. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ